

שמות טו

- כב וַיִּסַּע מֹשֶׁה אֶת יִשְׂרָאֵל מִיַּם סוּף וַיֵּצְאוּ אֶל מִדְבַּר שׁוּר
- וַיֵּלְכוּ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בְּמִדְבַּר וְלֹא מָצְאוּ מַיִם.
- כג וַיָּבֵאוּ מֵרְתֵּה וְלֹא יָכְלוּ לְשִׁתֵּת מִיַּם מִמֶּרְהָ כִּי מָרִים הֵם עַל כֵּן קָרָא שְׁמָהּ מֵרְהָ.

1. "ויסע משה את ישראל מים סוף" –
א. רש"ר הירש מציין כי:

"ויסע משה – ביטוי זה אין לו אח בכל שאר המסעות"¹.

מהי אפוא משמעותו הייחודית?

- ב. מה מלמדת העובדה שנאמר כי משה הסיע "את ישראל" ולא 'את בני ישראל'?
- ג. מדוע נאמר כי הסיעם "מים סוף"? וכי טרם נודע היכן היו?!

2. "ויצאו אל מדבר שור" –

א. מה היה חסר בפסוק בלי התיאור "ויצאו"? לכאורה די לומר 'ויסע משה את ישראל מים סוף אל מדבר שור'.

ב. בפסוקנו נאמר כי יצאו "אל מדבר שור", אך בפרשת מסעי נאמר: "וילכו דרך שלשת ימים במדבר אֶתֶם ויחנו במרה"² – מהו שמו של המדבר, ומה פשר הפער בין המקורות?

3. "וילכו שלשת ימים במדבר ולא מצאו מים" –

א. בהשוואה לפסוק מפרשת מסעי, שהובא לעיל, רואים כי כאן השמיט הכתוב את המילה דרך – לא 'וילכו דרך שלוש ימים' אלא רק "וילכו שלשת ימים". מדוע?

ב. לשם מה נאמר "במדבר"? והלוא אם יצאו למדבר שור ברור שהלכו במדבר.

4. "ויבאו מרתה" – כיצד נאמר כי באו ל'מרה', בטרם נקרא המקום בשם זה?

5. "ולא יכלו לשותת מים ממרה כי מרים הם" – מדוע נאמר "ממרה"?

"ויצאו אל מדבר שור"

"ויסע משה את ישראל מים סוף" – הרש"ר הירש מבאר:

¹ רש"ר הירש לפסוק כב.

² במדבר לג ח.

”ויסע משה – ...משמעו שהיה צורך בדחיפה גדולה מן הרגיל

כדי להניע אותם לשאת את רגלם מחוף ים סוף”³.

מדוע היה צריך לדחוף את עם ישראל, ולהאיץ בהם להתקדם במסעם? התשובה היא: ”מים סוף”. בים סוף התעלו ישראל להשגות עליונות, וחוו בקרבם כיצד נשמת הכלל האין-סופית מאירה את כל הפרטים, מניעה את גלגלי ההיסטוריה וכל עולם הטבע מגלה את שם ד'. לפיכך קשה הייתה עבורם הפרדה מים סוף – מרוממות הקודש שהתעלו אליה שם⁴. משום כך קרויים כאן בני ישראל ”ישראל”; הם הופיעו בגיבושם המלא וחוו את אחדותם האורגנית, את שם ד' החורז את כל הפרטים שבהם מגדול ועד קטן.

”ויצאו אל מדבר שור” – כפי שהתבאר במקומות אחרים, פעמים שהפועל ’לצאת’ מורה על עזיבה והתנתקות⁵. וגם כאן הוא מלמד כי הצורך להתקדם מים סוף, התפרש בעיני בני ישראל כעקירה והתנתקות ממעמדם האידיאלי והנעלה שבים סוף, ועל כן היה צורך בהנעה חזקה כדי להוציאם לדרך.

”ויצאו אל מדבר שור” – מפרשים רבים וביניהם ראב”ע, רבנו בחיי, אברבנאל ועוד קובעים כי מדבר שור הוא מדבר איתם המוזכר בפרשת מסעי. אם כן, מדוע לא נאמר גם פה כי יצאו אל מדבר איתם?

מובא במפרשים⁶ שהשם ’שור’ נגזר מלשון ראייה, כנאמר בפרשת בלק ”כי מראש צרים אראנו ומגבעות אשורנו”⁷. בני ישראל עזבו את ים סוף מתוך השתוקקות וכיסופים להמשיך **לראות**, ”לחזות בנועם ד”” אף בדרכם במדבר, כשם שזכו בים סוף.

”וילכו שלשת ימים ולא מצאו מים” – בפרשת מסעי נאמר שהלכו ”דרך שלשת ימים”, וכבר התבאר במקום אחר⁸ כי המילה ”דרך” מורה שלא הלכו שלושה ימים, אלא ”דרך שלשת ימים” **ביום אחד**. אולם בפסוקנו התורה מציינת כי הלכו שלושה ימים, אף שבפועל הלכו יום אחד בלבד. שינוי זה משקף את קושי הפרדה מים סוף, שגרם לכבודות רבה בהתנהלותם של ישראל עד כי הליכה בת יום נחשבה בעיניהם כאילו הלכו שלושה ימים תמימים. משום כך גם נוספה המילה ”במדבר”, המציינת את תחושת היובש והשיממון שאפפה אותם. נפשם כלתה אל רוממות הקודש כפי שחוו אותה בים סוף, אך ”לא מצאו מים”. אי מציאת מי השתייה מבטאת את תחושת חוסר הסיפוק וחוסר השמחה שבהליכה בדרך, ובמעבר לימים ה’מדבריים’, האפורים, נטולי חוויית הקודש של גילוי השכינה. אולם גם לימים אלו יש מטרה אידיאלית ויסודית עד מאוד: ”וטהר לבנו לעבדך באמת”. הקב”ה חפץ לרומם את ישראל לדבוק בו בלא תנאי, לא מצד חוויית הקודש,

³ רש”י הירש שם.

⁴ זוהר ח”ג כב ב [תרגום הסולם] (מובא בשיחות הרב צבי יהודה על ספר אורות בעריכת הרב שלמה אבינר תשפ”ב עמ’ 120 סוף הערת השוליים 26): ”בשעה ההיא שהיו עומדים ישראל על הים והיו אומרים שירה... היו כולם מסתכלים כאילו ראו [את הקב”ה] עין בעין, וכשגמרו הדברים כולם מתבשמים בעצמם וחושקים לראות ולהסתכל ולא היו רוצים לנסוע משם מרוב השתוקקות”.

⁵ עיין למשל נ’ גאל-דור, קום לך אל נינוה תשע”ד, עמ’ 66 שאלה 4; עמ’ 69.

⁶ למשל רבנו בחיי על הפסוק.

⁷ במדבר כג ט.

⁸ ילקוט שמעוני במדבר פרק י רמז תשכ”ט. עיין גם נ’ גאל-דור, מי זאת עלה מן המדבר אי עמ’ 69.

רוממותה ונעימותה, כי אם מצד האמת המוחלטת שבהליכה אחר ד'. אם עבודת ד' תהיה תלויה בחוויה, היא תהפוך לאנוכית ולא תצליח לרומם את העולם להיחלץ מנגע האנוכיות. יתר על כן, הקב"ה מעוניין לרומם את ישראל להבין כי האידיאל הגדול הולך ונבנה ומופיע באמצעות כל הפרטים. בחיי עם ישראל אין שום תוכן מלבד הופעת נשמת האומה וגילויה, והיא הולכת ונרקמת ויוצאת לפועל באמצעות הימים האפורים והשגרתיים, העמוסים בבניין הפרטים.

"כי מרים הם"

"ויבאו מרתה ולא יכלו לשתת מים ממרה כי מרים הם על כן קרא שמה מרה" – רק עם בואם של ישראל למרה נקרא המקום בשם זה, ללמדנו כי טרם בואם לשם היו המים מתוקים, ורק עם בואם נהפכו למרים. כך בלשון המלבי"ם:

"ויבואו מרתה – ששם היו עד עתה מים מתוקים רק עתה נתהפכו למרים..."

עתה נתחדש שם זה [מרה] על פי דבר החדש שנתהוה שם¹⁰.

עוד בטרם גילו את טיבם של המים, היו ישראל שרויים במרירות. מרירותם של המים שיקפה את ההרגשה שישראל היו אפופים בה¹¹, ועל כן נאמר "ויבאו מרתה" עוד בטרם נקרא המקום מרה. "ולא יכלו לשתת מים ממרה כי מרים הם" – כיוון ששם המקום כאן מיותר, הוא לא בא לציין את המיקום, אלא את הסיבה שבגללה המים היו מרים: מן ה'מרה השחורה', הדכדוך והעצבות שבהם ישראל היו שקועים, לא יכלו לשתות מים מתוקים.

⁹ מכילתא דרבי ישמעאל בשלח – מסכתא דויסע פרשה א ד"ה ויצעק אל: "וימתקו המים – רבי יהושע אומר: מרים נהיו לפי שעה ונמתקו".

¹⁰ מלבי"ם לפסוק כג.

¹¹ רבי פינחס הורביץ (תלמידו של המגיד ממזריטש), פנים יפות לפסוק כג: "כי מרים הם קאי על ישראל שהיה בעת ההיא מרים".